

Kerekasztal-beszélgetés az egyházi könyvtárak fragmentumairól és a szakmai együttműködés lehetőségeiről

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülete által szervezett konferencia második napját egy gyakorlati megközelítésű kerekasztal-beszélgetés zárta, amelynek vendégei Kisdi Klára, Sarbak Gábor, Zsupán Edina és Perger Péter voltak. A beszélgetés középpontjában az egyházi könyvtárak muzeális gyűjteményeiben őrzött, kötésekben és könyvborítókra fennmaradt kódex-töredékek, valamint az ezek feltárásában és nyilvántartásában rejlő szakmai együttműködési lehetőségek álltak.

Az egyházi könyvtárak régi könyvanyagában számos olyan kötet található, amelyek kötéseiben, borítóiban vagy kötéstábláin kódexek töredékei maradtak fenn. Ezek a fragmentumok a muzeális gyűjtemények kiemelkedő értékei. A kerekasztal elsődleges célja annak megvitatása volt, hogy miként alakítható ki olyan segítő együttműködés az egyházi könyvtárak

és az Országos Széchényi Könyvtár *Fragmenta et Codices Kutatócsoportja* között, amely elősegítheti e sokszor még feltáratlan örökség számbavételét és tudományos hasznosítását.

A beszélgetés során felmerült egy közös adatbázis vagy regiszter létrehozásának lehetősége, amelyben az egyházi könyvtárak rögzíthetnék a gyűjteményeikben található kódex- és egyéb fragmentumok alapadatait. Egy ilyen nyilvántartás fontos előrelépést jelenthetne a töredékek előzetes felmérésében, hiszen számos intézmény őriz olyan anyagokat, amelyekről jelenleg nem áll rendelkezésre egységes, szakmailag hozzáférhető dokumentáció.

A kutatócsoport képviselői felajánlották, hogy egy módszertani segédletet, egyfajta silabuszt dolgoznának ki, amely összefoglalná, milyen alapadatokat

szükséges rögzíteni, illetve milyen szempontokat érdemes figyelembe venni a töredékek vizsgálata során. Ez az útmutató segítséget nyújthatna a könyvtárak munkatársainak az előzetes adatgyűjtésben, és egységesebb keretet biztosíthatna az egyes gyűjteményekben folyó felmérésekhez.

A beszélgetés egyik fontos megállapítása volt, hogy a fragmentumok nagy száma miatt a kutatócsoport nem tudja minden egyes töredék részletes, tudományos feldolgozását vállalni. Az egyházi könyvtárak által elvégzett előzetes felmérés és dokumentáció azonban olyan alapot teremthetne, amelyre a későbbi kutatások építhetnek. A létrehozandó regiszter tehát nem helyettesítené a szakemberek munkáját, hanem előkészítő adatbázisként, a további kutatások kiindulópontjaként szolgálhatna.

A résztvevők hangsúlyozták a képi dokumentáció jelentőségét is. A fragmentumkutatásban jártas szakemberek sok esetben már egy töredék fényképe alapján olyan részleteket és összefüggéseket is felismerhetnek, amelyek a területen kevésbé jártas könyvtárosok számára nem feltétlenül egyértelműek. Ezért különösen fontos lenne, hogy a tervezett nyilvántartás fényképek feltöltésére is lehetőséget biztosítson, és a dokumentáció elsősorban képi információkkal egészülhessen ki. A felvételek elkészítésénél alapvető szempontként merült fel a méretarányos ábrázolás: a töredékekről készült fényképeken célszerű mérőszalagot vagy más mérőeszközt is elhelyezni. A képi dokumentációt egy, az alapvető bibliográfiai és fizikai adatokat rögzítő kérdőív egészíthetné ki.

A kerekasztal során szó esett a töredékek könyvtári feldolgozásának nehézségeiről is. A kódexek mint egyedi dokumentumok leírása bizonyos szempontból közelebb állhat a muzeális tárgyak nyilvántartásához, mint a hagyományos könyvtári feldolgozáshoz. Ez a sajátosság ugyanakkor nehezen illeszthető az integrált könyvtári rendszerek és a könyvtári szabványok keretei közé. A közös gondolkodás egyik fontos kérdése ezért az volt, hogy miként lehetne a töredékek sajátos jellemzőit úgy rögzíteni, hogy azok a könyvtári nyilvántartásokban és a kutatás számára is megfelelően hozzáférhetőek legyenek.

A szakmai szemlélet változásával kapcsolatban elhangzott, hogy ma már nem tekintik szükségesnek minden töredék fizikai lefejtését a kötésből. A beavatkozás szükségességét minden esetben szakembernek kell mérlegelnie, figyelembe véve a kötet fizikai állapotát, a kötés szerkezetét, valamint a töredék tartalmi és tudományos jelentőségét. Példaként a zágrábi töredékek kerültek szóba: a mintegy 272 fragmentum

közül hozzávetőleg 30 esetében merült fel a lefejtés szakmai indokoltsága. Ez a példa is jól érzékelteti, hogy a töredékek feltárásánál a célzott, szakmailag megalapozott beavatkozásnak kell előtérbe kerülnie a teljes körű, minden esetben szükségesnek vélt lefejtéssel szemben.

A kódextöredékek mellett a régi nyomtatványok fragmentumainak leírása és bejelentése is a beszélgetés témái között szerepelt. E területen a szakemberek számára több feldolgozási segédlet áll rendelkezésre, különösen a magyar vonatkozású anyagok esetében, ami megkönnyíti az azonosítást és a dokumentálást. Kiemelt figyelmet kapott a kötésekben fennmaradt makulatúrák jelentősége is. Ezek a korábbi könyvanyagokból származó, másodlagosan felhasznált lapok fontos adatokat hordozhatnak a kötetek használatáról, előéletéről és provenienciájáról, ezért nyilvántartásuk a fragmentumkutatás szerves részét képezheti.

A beszélgetés végére kirajzolódott, hogy a kötésekben előkerülő különböző típusú töredékek komplex nyilvántartást igényelnek. A kutatócsoport munkájában is fontos szempont, hogy egy-egy kötéshez kapcsolódóan a kódextöredékek mellett az ugyanabból a kötésből származó régi nyomtatvány- és makulatúrátöredékek is együtt jelenjenek meg. Ez a megközelítés lehetővé teszi, hogy az egy kötéshez kapcsolódó információk összefüggéseikben váljanak kutathatóvá.

A közös regiszter elhelyezésével kapcsolatban felmerült, hogy annak az EKE honlapja is helyet adhatna, ugyanakkor a legoptimálisabb megoldást a *Fragmenta et Codices Kutatócsoport* felületéhez való kapcsolódás jelenthetné. Ez természetesen nem érintené a kutatócsoport tudományos igényű leírásait, hanem azokat kiegészítve, egyfajta előzetes regiszterként működhetne. A résztvevők ennek mentén kívánják folytatni a közös gondolkodást a nyilvántartás módszertani és technikai lehetőségeiről.

A kerekasztal-beszélgetés kötetlen, vidám és építőhangulatú beszélgetése nagyszerű alkalom volt az egyházi könyvtárak és a *Fragmenta et Codices Kutatócsoport* közötti szakmai együttműködés mélyítésére: közös adatgyűjtés, a módszertani támogatás és a képi dokumentációra épülő nyilvántartás hosszú távon hozzájárulhat az egyházi könyvtárakban őrzött, sok esetben még feltáratlan fragmentumok számbavételéhez, megőrzéséhez és tudományos hasznosításához.